ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 11ης Δεκεμβρίου 1973 *

Στην υπόθεση 120/73,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Verwaltungsgericht Φραγκφούρτης επί του Μάιν προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του παραπέμποντος δικαστηρίου μεταξύ

Gebr. Lorenz GmbH, 675 Kaiserslautern, Denisstraße,

κατά

Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, εκπροσωπουμένης από το Bundesamt für gewerbliche Wirtschaft, Frankfurt am Main, Bockenheimer Landstraße 38,

και

Ομόσπονδου κράτους Rheinland/Pfalz, εκπροσωπουμένου από τον υπουργό Οικονομίας και Μεταφορών, 65 Mainz,

παρεμβαίνοντος,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους R. Lecourt, πρόεδρο, A. M. Donner, M. Sørensen, προέδρους τμήματος, R. Monaco, J. Mertens de Wilmars (εισηγητή), P. Pescatore, H. Kutscher, C. O'Dalaigh, A. J. Mackenzie Stuart, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

γενικός εισαγγελέας: G. Reischl
γραμματέας: A. Van Houtte

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

(το μέρος που περιέχει τα περιστατικά παραλείπεται)

Σκεπτικό

1 Με Διάταξη της 19ης Μαρτίου 1973, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 12 Απριλίου 1973, το Verwaltungsgericht Φραγκφούρτης επί του Μάιν υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, ορισμένα προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητος.

Τα ερωτήματα αυτά αφορούν τους όρους ασκήσεως του προληπτικού ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων και, συγκεκριμένα, τα αποτελέσματα της καθυστέρησης της Επιτροπής να λάβει θέση επί των σχεδίων που της γνωστοποιούνται ή να κινήσει τη διαδικασία αναγνώρισης του γεγονότος ότι αυτά δεν συμβιβάζονται με την κοινή αγορά ή της παράλειψης μιας τέτοιας επέμβασης.

2 Το άρθρο 93 προβλέπει τη διαδικασία βάσει της οποίας η Επιτροπή μπορεί να εντοπίζει τις κρατικές ενισχύσεις που δεν συμβιβάζονται, κατά το άρθρο 92 της Συνθήκης, με την κοινή αγορά και να μεριμνά για την κατάργησή τους ή να προλαμβάνει την πραγματοποίησή τους.

Η παράγραφος 1, που αφορά τις υφιστάμενες ενισχύσεις καθιστά την Επιτροπή αρμόδια, αφού τάξει στους ενδιαφερομένους προθεσμία για να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους κατά τους ορισμούς της παραγράφου 2, να υποχρεώσει το ενδιαφερόμενο κράτος να τις καταργήσει ή να τις τροποποιήσει εντός προθεσμίας που η ίδια καθορίζει.

Η παράγραφος 3 του εν λόγω άρθρου θεσπίζει προληπτικό έλεγχο των σχεδίων για τη θέσπιση νέων ενισχύσεων ή την τροποποίηση των ήδη υφισταμένων και ορίζει ότι «η Επιτροπή ενημερώνεται εγκαίρως περί των σχεδίων που αποβλέ-

που να θεσπίσουν ή να τροποποιήσουν τις ενισχύσεις, ώστε να δύναται να υποβάλει τις παρατηρήσεις της. Αν κρίνει, ότι σχέδιο ενισχύσεως δεν συμβιβάζεται με την κοινή αγορά, κατά το άρθρο 92, κινεί αμελλητί τη διαδικασία που προβλέπεται από την προηγούμενη παράγραφο. Το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος δεν δύναται να εφαρμόσει τα σχεδιαζόμενα μέτρα πριν η Επιτροπή καταλήξει σε τελική απόφαση».

3 Ορίζοντας ότι η Επιτροπή πρέπει να ενημερώνεται περί των σχεδίων για τη θέσπιση νέων ενισχύσεων ή την τροποποίηση ήδη υφισταμένων «εγκαίρως ώστε να δύναται να υποβάλει τις παρατηρήσεις της», οι συντάκτες της Συνθήκης θέλησαν να παράσχουν στο όργανο αυτό επαρκή προθεσμία για εκτίμηση και έρευνα προκειμένου να σχηματίσει μία πρώτη γνώμη ως προς το αν τα σχέδια που της γνωστοποιούνται είναι σύμφωνα, εν μέρει ή καθ' ολοκληρίαν, προς τη Συνθήκη.

Μόνο αφού της παρασχεθεί η δυνατότητα να σχηματίσει μια τέτοια γνώμη υποχρεούται η Επιτροπή, εφόσον εκτιμήσει ότι το σχέδιο δεν συμβιβάζεται με την κοινή αγορά, να κινήσει, αμελλητί, την προβλεπόμενη στο άρθρο 93, παράγραφος 2, διαδικασία, καλώντας το κράτος μέλος να υποβάλει τις παρατηρήσεις του.

4 Κατά την τελευταία περίοδο του άρθρου 93, το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος δεν δύναται να εφαρμόσει τα σχεδιαζόμενα μέτρα πριν η Επιτροπή καταλήξει σε τελική απόφαση.

Από τον επιδιωκόμενο από την παράγραφο 3 του άρθρου 93 σκοπό, που είναι να προληφθεί η θέση σε ισχύ ενισχύσεων που θα αντέκειντο στη Συνθήκη, συνάγεται ότι η απαγόρευση αυτή επάγεται ήδη τα αποτελέσματά της καθ' όλη τη διάρκεια της προκαταρκτικής αυτής φάσης.

Μολονότι η φάση αυτή πρέπει να παρέχει στην Επιτροπή ένα επαρκές χρονικό περιθώριο, εν τούτοις η τελευταία πρέπει να επιδεικνύει επιμέλεια και να λαμβάνει υπόψη το συμφέρον των κρατών μελών να ενημερώνονται με ακρίβεια σύντομα σε τομείς, όπου η ανάγκη παρεμβάσεως μπορεί να είναι επειγούσης φύσεως, λόγω του αποτελέσματος που αυτά τα κράτη μέλη προσδοκούν από τα σχεδιαζόμενα μέτρα ενίσχυσης.

Ελλείψει καθορισμού της εν λόγω προθεσμίας βάσει κανονισμού, τα κράτη μέλη δεν μπορούν μονομερώς να θέτουν τέρμα στην προθεσμία αυτή, κατά την προκαταρκτική αυτή φάση που είναι απαραίτητη στην Επιτροπή προκειμένου να εκπληρώσει την αποστολή της.

Η τελευταία, ωστόσο, δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι ενεργεί με τη δέουσα επιμέλεια, εάν παραλείπει να λάβει θέση εντός εύλογης προθεσμίας.

Ενδείκνυται, ως προς το θέμα αυτό, να ληφθούν υπόψη τα άρθρα 173 και 175 της Συνθήκης, τα οποία εφαρμόζονται σε ανάλογες περιπτώσεις και προβλέπουν προθεσμία δύο μηνών.

Μετά την πάροδο της προθεσμίας αυτής, το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος μπορεί μεν να θέσει το σχέδιο σε εφαρμογή, η ασφάλεια όμως του δικαίου επιβάλλει να προηγηθεί ειδοποίηση της Επιτροπής.

5 Εξάλλου, αν και συνάδει προς την αρχή της χρηστής διοικήσεως, όταν η Επιτροπή, μετά το πέρας της προκαταρκτικής έρευνας που διενήργησε, εκτιμά ότι η ενίσχυση είναι σύμφωνη προς τη Συνθήκη, να ενημερώσει σχετικά το ενδιαφερόμενο κράτος, εντούτοις δεν υποχρεούται να λάβει απόφαση κατά την έννοια του άρθρου 189 της Συνθήκης, αφού το άρθρο 93 δεν επιβάλλει τέτοια ενέργεια παρά μόνο κατά το πέρας της προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασίας.

Από μόνο το γεγονός, ότι η Επιτροπή δεν θεώρησε επιβεβλημένο να κινήσει, μέσα στην εύλογη προθεσμία για την οποία έγινε λόγος παραπάνω, την προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία, δεν είναι δυνατό να συναχθεί ότι το μέτρο ενίσχυσης συμβιβάζεται με τη Συνθήκη.

Το άρθρο 93, παράγραφος 1, υποχρεώνει πράγματι την Επιτροπή να εξετάζει διαρκώς σε συνεργασία με τα κράτη μέλη τα καθεστώτα ενισχύσεων που υφίστανται στα κράτη αυτά.

Μία ενίσχυση που τέθηκε σε εφαρμογή, μετά την πάροδο της αναγκαίας για την πρώτη εξέταση της προθεσμίας και ενώ η Επιτροπή τήρησε σιγή, υπόκειται πλέον ως υφισταμένη ενίσχυση στις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 93.

6 Επομένως, στα τεθέντα ερωτήματα προσήκει κατ' αρχήν η απάντηση ότι στο άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης πρέπει να αποδοθεί η έννοια ότι, αν η Επιτροπή, κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής φάσης, καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν συντρέχει λόγος να κινήσει την προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία, δεν υποχρεούται να προβεί στη λήψη αποφάσεως κατά την έννοια του άρθρου 189.

Από την ίδια αυτή διάταξη συνάγεται εξάλλου ότι, αν η Επιτροπή, ενώ έχει ενημερωθεί από ένα κράτος μέλος για κάποιο σχέδιο που αποβλέπει να θεσπίσει ή να τροποποιήσει κάποια ενίσχυση, παραλείπει να κινήσει τη διαδικασία που προβλέπει το άρθρο 93, παράγραφος 2, το εν λόγω κράτος μπορεί, μετά την εκπνοή της αναγκαίας για την πρώτη εξέταση του σχεδίου προθεσμίας, να προχωρήσει στην εκτέλεση του σχεδίου περί της ενισχύσεως, υπό τον όρο της προηγούμενης ειδοποίησης της Επιτροπής, οπότε η εν λόγω ενίσχυση θα υπάγεται στο εξής στο καθεστώς των υφισταμένων ενισχύσεων.

Εν όψει των απαντήσεων που δόθηκαν στο πρώτο, δεύτερο και τρίτο ερώτημα, το τέταρτο ερώτημα στερείται αντικειμένου.

7 Με ένα τελευταίο ερώτημα, ερωτάται αν ο όρος «κράτος μέλος» όπως αναφέρεται στο άρθρο 93, παράγραφος 3, της Συνθήκης έχει την έννοια ότι γεννάται άμεσο δικαίωμα υπέρ των ιδιωτών ως προς την τήρηση της διάταξης αυτής ή αν, τουλάχιστον, αυτή δεν επιβάλλει στα εθνικά δικαστήρια να λαμβάνουν αυτεπαγγέλτως υπόψη την ακυρότητα νόμου που θεσπίζει μία ενίσχυση, κατά παράβαση της απαγόρευσης εφαρμογής που προβλέπει το άρθρο 93, παράγραφος 3.

8 Με την απόφαση της 15ης Ιουλίου 1964 (υπόθεση 6/64 — Slg. 1964, 1253) έχει ήδη γίνει δεκτό ότι η απαγόρευση εφαρμογής, στην οποία αναφέρεται η τελευταία περίοδος της παραγράφου 3 του άρθρου 93, επάγεται άμεσα αποτελέσματα και γεννά υπέρ των ιδιωτών δικαιώματα, τα οποία τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να προστατεύουν.

Η απαγόρευση αυτή επάγεται άμεσα αποτελέσματα καθ' όλη τη διάρκεια της χρονικής περιόδου κατά την οποία εφαρμόζεται.

Έτσι, η απαγόρευση επάγεται άμεσα αποτελέσματα ως προς κάθε ενίσχυση που θα εφαρμοζόταν χωρίς σχετική γνωστοποίηση και, σε περίπτωση γνωστοποιήσεως, ισχύει το ίδιο κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής φάσης και, εάν η Επιτροπή κινήσει την προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία, μέχρι τη λήψη της τελικής αποφάσεως.

9 Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος του ερωτήματος αυτού, παρόλον ότι το άμεσο αποτέλεσμα της υπό συζήτηση απαγορεύσεως υποχρεώνει τα εθνικά δικαστήρια να την εφαρμόζουν, χωρίς να είναι δυνατόν να αντιταχθούν στην εφαρμογή της κανόνες εθνικού δικαίου οποιασδήποτε φύσεως, εναπόκειται ωστόσο στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να καθορίσει τη διαδικασία για τη δικαστική επιδίωξη του αποτελέσματος αυτού.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

έχοντας υπόψη τα διαδικαστικά έγγραφα,

αφού άκουσε την έκθεση του εισηγητή δικαστή, τις προφορικές παρατηρήσεις της Κυβέρνησης της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, της Κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου και της Επιτροπής, καθώς και τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα,

έχοντας υπόψη τη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητος και ιδίως τα άρθρα 92, 93, 173, 175 και 177, το Πρωτόκολλο περί του οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητος και ιδίως το άρθρο 20 και τον κανονισμό διαδικασίας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων,

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε, με Διάταξη της 19ης Μαρτίου 1973, το Verwaltungsgericht Φραγκφούρτης επί του Μάιν, αποφαίνεται:

1) **Στην τρίτη περίοδο της παραγράφου 3 του άρθρου 93 της Συνθήκης πρέπει να αποδοθεί η έννοια ότι, αν η Επιτροπή, κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής έρευνας ως προς κάποια ενίσχυση που της έχει γνωστοποιηθεί, καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν συντρέχει λόγος να κινήσει την προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία, δεν υποχρεούται να προβεί στη λήψη αποφάσεως κατά την έννοια του άρθρου 189.**

2) **Αν η Επιτροπή, ενώ έχει ενημερωθεί από ένα κράτος μέλος για κάποιο σχέδιο που αποβλέπει να θεσπίσει ή να τροποποιήσει κάποια ενίσχυση, παραλείπει να κινήσει τη διαδικασία που προβλέπει το άρθρο 93, παράγραφος 2, τάσσοντας στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος προθεσμία για να υποβάλει τις παρατηρήσεις του, το τελευταίο μπορεί, μετά την εκπνοή της αναγκαίας για την πρώτη εξέταση του σχεδίου προθεσμίας, να προχωρήσει στην εκτέλεση του σχεδίου περί της ενισχύσεως, υπό τον όρο της προηγούμενης ειδοποίησης της Επιτροπής, οπότε η εν λόγω ενίσχυση θα υπάγεται στο εξής στο καθεστώς των υφισταμένων ενισχύσεων.**

3) **Η απαγόρευση της εφαρμογής από το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος των σχεδιαζομένων μέτρων ενίσχυσης επάγεται άμεσα αποτελέσματα ως προς κάθε ενίσχυση που θα εφαρμοζόταν χωρίς σχετική γνωστοποίηση και, σε περίπτω-**

ση γνωστοποιήσεως, ισχύει το ίδιο κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής φάσης και, εάν η Επιτροπή κινήσει την προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία, μέχρι τη λήψη της τελικής αποφάσεως. Καθ' όλη δε την περίοδο αυτή η εν λόγω απαγόρευση γεννά, υπέρ των ιδιωτών, δικαιώματα, τα οποία τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να προστατεύουν.

4) Παρόλον ότι το άμεσο αποτέλεσμα της τελευταίας περιόδου του άρθρου 93, υποχρεώνει τα εθνικά δικαστήρια να εφαρμόζουν τη διάταξη αυτή, χωρίς να είναι δυνατό να αντιταχθούν στην εφαρμογή της κανόνες εθνικού δικαίου οιασδήποτε φύσεως, εναπόκειται ωστόσο στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να καθορίσει τη διαδικασία για την δικαστική επιδίωξη του αποτελέσματος αυτού.

Lecourt Donner Sørensen Monaco Mertens de Wilmars

Pescatore Kutscher O'Dalaigh Mackenzie Stuart

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 11 Δεκεμβρίου 1973.

Ο γραμματέας
A. van Houtte

Ο Πρόεδρος
R. Lecourt